

AFET DURUMLARINDA KİŞİSEL VERİLERİN KÖRÜNMASINA YÖNELİK REHBER

ESOG
OMBUDSMANLIK KULÜBÜ

Giriş

17 Ağustos 1999 Gölcük, 23 Ekim 2011 Van, 24 Ocak 2020 Elazığ, 30 Ekim 2020 İzmir Seferihisar ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonucu; geleneksel medya, sosyal medya ve basında yer alan görüntüler sebebiyle depremden etkilenen bireylerin kişisel verilerinin korunmasına yönelik olan ve toplumumuzu kişisel veriler konusunda bilinçlendirme amacı taşıyan “Afet Durumlarında Kişisel Verilerin Korunmasına Yönelik Rehber” isimli çalışmamız, gelecekte yaşanması muhtemel deprem ve diğer afetlere yönelik bilinçli bir kamuoyu oluşturmak için hazırlanmıştır.

Deprem gibi doğal afetlerin haberleri yapılırken genellikle olay bölgesindeki mağdur insanların görselleri kullanılır. Hatta birçok insanın enkaz altından çıkarılış anına ekran başından şahitlik ederiz. Bu haberler afetin etkisini daha iyi anlayıp bilgilenmemizi sağlarken aynı zamanda mağduriyet yaşayan insanların mahremiyetini ihlal etmektedir. Mağdur olan insanların yüzlerinin ve kişisel bilgilerinin yer aldığı görsellerin onların izinleri olmadan kullanılması, bu kişilerin zor zamanlarında daha da fazla stres yaşamalarına ve afetler sebebiyle oluşan travmalarının sürekli nüksetmesine neden olabilir. Bu sebeple mağduriyetlerin büyümemesi adına medya organları mağdur kişilerin kişisel bilgilerini yayımlamaktan kaçınmalı ve mağdur kişilerin özel hayatını ve kişilik haklarını korumaya özen göstermelidir.

Yukarıda bahsi geçen hususlar ahlaki ve etik değerler olmanın ötesinde hukuken uyulması gereken ve uyulmadığı takdirde cezai müeyyidesi olan eylemlerdir. Hukuken uyulması gereken kurallar kişisel verilerin korunması mevzuatında düzenlenmektedir. Kişisel veriler alanında dikkat etmemiz gerekenlere ve kişisel verilerin korunmasının hukuki sürecine değinmeden önce kişisel veri kavramı ile ne anlaşılması gerektiği ve kişisel verilerin kapsamına bir göz atalım.

1) Kişisel Veri Nedir ve Kişisel Verilerin Kapsamına Ne Girer?

Kişisel verilerin korunması özel hayatın gizliliğinin korunması kapsamında 2010 yılında yapılan değişiklik sonrası Anayasada yerini almış (m. 20) ve konu ile ilgili kod kanun niteliğindeki 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ise 2016 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

Kişiyeye özgü, kişiyi tanımlayabilir nitelikteki her türlü bilgiye kişisel veri denir. Kişisel verilerin kapsamı denilince yalnızca isim, soy isim ve adres bilgileri gibi temel bilgilerden ziyade parmak izi, görüntü, doğum bilgileri, aile bilgileri, kişisel belgeler, kişisel raporlar, sağlık geçmişi, T.C. kimlik numarası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası gibi kişiyi tanımlanabilir kılan birçok veri de bu kapsama dahildir. Fakat unutulmamalıdır ki kişisel verilerin kapsamına sadece gerçek kişilere ait veriler girmektedir, tüzel kişilerin verileri kural olarak kişisel veri kapsamına girmemektedir. Bu noktada gerçek kişiden anlaşılması gereken; bir kişinin doğumdan itibaren ölümüne kadar geçen ve kişinin hukuki haklarının olduğu süreyi kapsayan dönemdeki hukuki sıfatıdır.

Bahsi geçen bilgilerin kullanılmasından kaynaklanan ihlallerin en yakın örneği 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerdir. 11 ilin doğrudan etkilendiği bu depremlerde mağdur kişilerin sosyal ve geleneksel medya aracılığıyla kimlik bilgileri gibi temel kişisel verileri dışında enkaz altında bulunan fotoğraf albümleri, mektupları ve günlüklerine de erişim sağlanarak kamuoyu ile paylaşıldığına şahit olduk. Oysa bu veriler de kimlik bilgileri gibi kişisel veri niteliğine sahiptir. Bunlara ek olarak afet mağdurlarının sağlık verileri gibi özel olarak korumaya tabi olan verileri, ki bunlara özel nitelikli kişisel veriler denir, kamuoyuyla paylaşılmıştır.

2) İlgili Kişinin Rızası Olmadan Kişisel Verilerin Kullanılmaması Neden Önemlidir?

Kişisel verilerin; ilgili kişiye veya başkalarına karşı suç işlemede, tarafları kandırmada, kişinin güvenliğini tehdit etmede sair hukuka aykırı fiillerde kullanılmaması ve olası bir mağduriyet yaşanmaması için korunması önemlidir.

Kaldı ki kişiye veya başkalarına yönelik herhangi bir tehdit bulunmasa bile “kişisel verilerin geleceğini tayin etme hakkı” anayasal bir haktır ve sırf bu nedenle dahi kişinin rızası olmadan, verileri üçüncü kişilerce kullanılmamalıdır. Ancak bu durumun mevzuatta öngörülen belirli istisnaları vardır. Zira bazı zamanlarda kişiler, içinde buldukları zorlayıcı hallerden ya da yaşadıkları bilinç kaybı gibi nedenlerden ötürü iradelerini ortaya koyacak durumda olamayabilirler. Afetlerin de örnek olarak verilebileceği bu gibi durumlarda bireylerin kişilik hakları ile kamunun menfaati arasındaki ilişkiyi dengede tutarak hareket edilmelidir. Ayrıca kişisel verilerin, kanunen zorunlu hallerde ve halk sağlığı ve güvenliği gibi kamu yararı için gerekli durumlarda, ilgili kişinin rızası olmadan da kullanılabilmesini belirtmek gerekir. Kişisel verilerde bireylerin rızaları da önemli bir husustur. Lakin bazı anlar vardır ki bireylerin rızasını almak zordur veya mümkün değildir. Afetler bu durumlara örnek verilebilir. Böyle durumlarda ise bireylerin kişilik hakları ile kamunun menfaati arasındaki ilişkiyi dengede tutarak hareket edilmelidir.

3) Kişisel Verilerin Üçüncü Kişilerce Kullanılmasına Engel Olmak Adına Afet Öncesinde Alınabilecek Bireysel Önlemler Nelerdir?

- Deprem anında kaybolma ve çalınma durumlarına karşı teknolojik cihazlardaki kişisel verilerimizin ve bilgilerin yedeklerini mail, bulut depolama sistemleri ya da sabit disklerde depolayarak muhafaza etmeliyiz.
- Kişisel verilerimizi içeren her türlü belgeyi afet esnasında korunabilmesi ve saklanabilmesi için yangına ve suya dayanıklı paketler içerisinde saklamalıyız ya da dijital ortama aktarıp şifrelemeliyiz.
- Afet yaşanmadan önce kişisel verilerimizi güvenilirliği olmayan kötü niyetli uygulama ve kimselerle paylaşmak yerine T.C. İçişleri Bakanlığı'nın "Afet Acil Arama" uygulaması ile paylaşarak afet esnasında enkaz altından kurtulmamızı ya da kaybolmamız durumunda bulunmamızı kolaylaştırabiliriz.
- Afet öncesi kişisel verimiz olan ikametgâh adresimizi afet sonrasında bir afetzede olarak yararlanabileceğimiz hizmetler adına güncel tutmalıyız.

4) Afetzedelerin, Veri Güvenliklerinin Sağlanması İçin Dikkat Etmeleri Gereken Diğer Hususlar

Günümüzde önemi git gide artan kişisel verilerin korunması konusundaki toplum bilincimiz ne yazık ki istenilen seviyede değildir. Bunda hem toplumun fertlerinin hem de sosyal medya ve geleneksel medyanın bilinçsiz paylaşımları etkili olmaktadır. Bu konuda kamuoyunun bilinçlendirilmesi adı altında zarara uğrayan bireylerin kişisel hakları ihlal edilmekte ve çeşitli mağduriyetler meydana gelmektedir. Özellikle afet esnasında ve sonrasında bahsi geçen durumla sıkça karşılaşmaktadır.

Öncelikle afetzedelerin, veri güvenliklerinin sağlanması için dikkat etmeleri gereken hususlara değinelim. Bu hususlar temel olarak şöyle sıralanabilir:

- Kişisel verilerimizi hedefleyen, kurum ve kuruluşları taklit eden, kötü niyetli iletilere karşı sorgulayıcı olmalıyız.
- Zararlı olduğunu düşündüğümüz ve mağduriyetimizden yararlanma amacı güden oltalama (*phishing: dolandırıcılar tarafından rastgele kullanıcı hesaplarına e-posta gönderilerek yapılan çevrimiçi saldırı türü*) saldırılarına itibar etmemeli, yetkili birimlere bildirmeliyiz.
- Afetzedede olarak acil durumlardan sonra yardım amacıyla kullanılan internet sitesi ve mobil uygulamaların gizlilik politikalarını kontrol etmeliyiz.
- Afet esnasında kaybolma ve çalınma durumlarına karşı, kredi kartlarının ve banka kartlarının kullanımını banka ile irtibata geçerek devre dışı bırakmalıyız.
- Afet durumlarında enkaz altında kalmış, kaybolmuş kimselerin bilgilerini (isim, soy isim, adres bilgisi, telefon numarası) alelade bir şekilde sosyal medyada paylaşmak yerine yetkili kurum ve kuruluşlarla paylaşmalıyız.
- Afet esnasında kişisel bilgilerinizin bolca yer aldığı ev ve çalışma ortamlarını terk etme durumunda kalınması halinde, afet sonrasında yağmalanma ve kişisel verilerin çalınması riskine karşı yetkililerle koordineli bir şekilde güvenlik önlemlerini almalıyız.
- Afet sonrası kimliği tespit edilemeyen cenazelerle ilgili enkazda yakınlarını kaybeden kişiler, kimlik tespiti için kendi kan numuneleri ile devletin yetkilendirdiği sağlık merkezlerine başvurabilir.

5) Kamuoyunda ve Basında, Bireylerin ve Özellikle 18 Yaş Altındaki Küçüklerin Üstün Yararının Gözetilmesi Adına Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Basın ve yayın kuruluşları afet sonrası süreçte kamuoyunun bilgilendirilmesi adına önemli bir rol oynar. Bununla birlikte basında ve sosyal medyada bireylerin ve özellikle 18 yaş altı mağdur afetten etkilenen küçüklerin fotoğraflarının ve videolarının ölçsüzce paylaşılması kamu menfaati ve küçüğün üstün yararı arasındaki dengeleri bozmaktadır. Bu nedenle basın-yayın organları kamu menfaatini sağlarken küçüğün üstün yararını da gözeterek dengeli bir bakış açısı geliştirmeli ve mağduriyet oluşturmamalıdır.

Kamuoyunda ve basında, bireylerin ve özellikle de 18 yaş altındaki küçüklerin üstün yararının gözetilmesi adına dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle sıralanabilir:

- Sosyal medya üzerinden afet mağduriyeti taklit ederek menfaat sağlamaya çalışanlara karşı tedbirli ve sorgulayıcı olmalıyız.
- Doğruluğunu teyit etmeden afetten etkilenen kişilerin isim, yüz, adres bilgisi, telefon numarası ve sağlık bilgisi gibi kişisel veri olma bakımından önem taşıyan bilgilerini gelişigüzel paylaşmamalı, basın ve medya kuruluşlarına bilinçsizce servis etmeyerek afetzedeleri maddi ve manevi açıdan zarara uğratmaktan kaçınmalı ve yetkililerin çalışmalarını sekteye uğratmamaya özen göstermeliyiz.
- Afet esnası ve sonrasında yapılacak yardımlar için toplanan adres bilgilerini AFAD gibi örgütlü kurumlar aracılığıyla doğrulamadan kamuoyunun bilgisine sunmamalıyız.
- Özellikle 18 yaş altı küçüklerin enkazdan çıkarılma görüntülerinin “mucize” adı altında paylaşılarak küçüğün üstün yararı ilkesine aykırılık oluşturacağını unutmamalı, yapılan yayının küçüğün kimliğini açıklayacak ya da tanınmasına yol açacak şekilde olmamasına dikkat etmeli, yapılması halinde de küçüğün güvenliğinin tehdit edilebileceğini göz önünde bulundurmalıyız.

6) Kişisel Verileri İzinsiz Kullanılan Afet Mağdurları İçin Hukuki Süreç Nasıl İşler?

Yukarıda afetzedeler ile kamuoyu ve basın mensuplarının afet sonrası ve sonrasında dikkat etmesi gereken hususlara değindik. Yeniden belirtelim ki kişisel verilerin kullanılması için ilgili kişinin rızasının alınması esas olsa da Kanun uyarınca bu rızanın aranmayacağı haller de mevcuttur. Bu istisnai durumlar bir kenara bırakılacak olursak, kişisel verileri izinsiz kullanılan afet mağdurlarının izleyebilecekleri yollar vardır. Bunlara değinmeden önce bu süreci izlerken bazı terimlere yabancılık çekmemeniz adına aşağıya kişisel verilerin işlenmesi ile ilgili terimler ve tanımlarının bulunduğu bir tablo bırakıyoruz.

Kişisel Veri	Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi (KVKK 3/1-d)
Kişisel Verilerin İşlenmesi	Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem (KVKK 3/1-e)
İlgili Kişi	Kişisel verisi işlenen gerçek kişi (KVKK 3/1-ç)
Veri İşleyen	Veri sorumlusunun verdiği yetkiye dayanarak onun adına kişisel verileri işleyen gerçek veya tüzel kişi (KVKK 3/1-ğ)
Veri Sorumlusu	Kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişi (KVKK 3/1-ı)
Açık Rıza	Belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rıza (KVKK 3/1-a)
Anonim Hale Getirme	Kişisel verilerin, başka verilerle eşleştirilerek dahi hiçbir surette kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilemeyecek hâle getirilmesini (KVKK 3/1-b)

Kişisel verileri izinsiz kullanılan afet mağdurlarının hukuki süreç için izleyebilecekleri yollar şöyle sıralanabilir:

- Kişisel verilerinin haber niyetiyle basın ve sosyal medyada yayımlanmasından ve bu haberlerin artık kamu yararına hizmet etmemesinden şikayetçi olan kimse, veri sorumlusuna yazılı ya da Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun belirlemiş olduğu diğer yöntemler ile başvuruda bulunmalıdır.
- Bu başvuru ile verilerinin işlenip işlenmediğini, işlendiyse işlenen verilerin amacına uygun olup olmadığını öğrenebilir. Bu süreç en geç 30 gün içinde sonuçlanır.
- Veri sorumlusu bu başvuruyu değerlendirip verilerinizi yok edebilir, silebilir veya anonimleştirebilir.
- Başvurunun reddedilmesi, verilen cevabın yeterli bulunmaması veya gereken süre zarfında cevap verilmemesi halinde ilgili kişi, Kişisel Verileri Koruma Kurulu'na ya da çevrimiçi olarak "<https://sikayet.kvkk.gov.tr/>" adresi üzerinden şikâyette bulunabilir.
- Kurul şikâyet üzerine re'sen inceleme yapar ve 60 gün içinde cevap verir. Eğer belirtilen süre zarfında cevap gelmez ise talep reddedilmiş sayılır.
- Söz konusu bir ihlal var ise kurul veri sorumlusuna bu ihlalin giderilmesini tebliğ eder ve veri sorumlusunun bu kararı 30 gün içinde yerine getirmesi gerekir.
- Veri sorumlusu kurulun kararı üzerine yine de verileri yok etmezse kurul tarafından veri sorumlusuna para cezası verilir.
- İlgili kişi, kurulun verdiği cezayı yeterli bulmuyor, mağduriyetinin giderilmediğini ve bu mağduriyetten dolayı zarara uğradığını düşünüyor ise yargı yoluna başvurabilir.

SONUÇ

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile ihlallerin arttığı, bu ihlallerin suç teşkil ettiği ve ciddi yaptırımların da uygulandığı bu alana dair bilincin temelleri toplumumuzda yeni atılmaktadır.

Temennimiz kişisel verilerin korunması hususunda hassasiyetin artması yönündedir.

**BU ÇALIŞMA 6 ŞUBAT 2023
KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ'NDE
HAYATINI KAYBEDENLERİN
ANISINADIR.**

Hazırlayanlar

İrem Yılmaz

Umut Keskin

Ece Sude Salcı

Hilal Başak Cankardaş